

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВ

ЛЕГКУН ОКСАНА ГАВРИЛІВНА

УДК 78.03 (477)

РОЗВИТОК МУЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ВОЛИНИ КІНЦЯ ХІХ – ПЕРШОЇ
ТРЕТИНИ ХХ СТОЛІТТЯ

26.00.01 – теорія й історія культури

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата мистецтвознавства

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Київському національному університеті культури і мистецтв, Міністерство культури України, м. Київ.

Науковий керівник – доктор філософських наук, професор **Безклубенко Сергій Данилович**, Київський національний університет культури і мистецтв, завідувач кафедри філософії.

Офіційні опоненти:

доктор мистецтвознавства, професор **Троєльнікова Людмила Олексіївна**, Київська муніципальна академія естрадного та циркового мистецтв, завідувач кафедри театрального мистецтва;

кандидат мистецтвознавства, доцент **Ігнатова Лариса Петрівна**, Волинський національний університет ім. Лесі Українки, доцент кафедри історії, теорії мистецтв та виконавства.

Захист відбудеться «11» грудня 2012 р. о 14 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.897.02 у Київському національному університеті культури і мистецтв (01601, м. Київ, вул. Щорса, 36, ауд. 209).

З дисертацією можна ознайомитись у науковій бібліотеці Київського національного університету культури і мистецтв (01601, м. Київ, вул. Щорса, 36).

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Наукове осмислення загальноукраїнського культурно-мистецького процесу вимагає всебічного дослідження його регіональних особливостей. Кінець ХХ – початок ХХІ ст. характеризується зростанням зацікавленості мистецтвознавців проблемами розвитку культури і мистецтва в різних регіонах України. Питання становлення та еволюції музичної культури Галичини, Поділля, Волині, Закарпаття були предметом наукових розвідок Ю. Волощука, Р. Дудик, Л. Ігнатової, Л. Мороз, Т. Росул, Л. Тросльникової, М. Черепанина, П. Шиманського та ін. Основні тенденції розвитку музичної культури Києва, Львова, Одеси, Харкова розкрито в дослідженнях Е. Дагілайської, О. Кононової, Л. Кияновської, Н. Костюк, М. Кузьміна, О. Лисюк, Л. Мазепи, В. Миронова, О. Цалай-Якименко, І. Ян та ін.

З'явилося ряд дисертаційних робіт, у яких висвітлені культурні традиції окремих регіонів: Буковини (І. Глібовицький), Дрогобиччини (І. Бермес), Донеччини (О. Ушапівська), Житомирщини (П. Даценко), Закарпаття (Л. Микуланинець), Катеринославщини (В. Мітлицька, І. Рябцева), Луганщини (О. Якимчук), Полтавщини (Т. Благова, А. Литвиненко), Рівненщини (Г. Борейко, С. Виткалов), Стрийщини (О. Миронова), Слобожанщини (В. Осадча), Хмельниччини (Р. Римар), Херсонщини (М. Слабченко), Чернігівщини (І. Белосветова, О. Васюта, Л. Дорохіна).

Наявні історичні, мистецтвознавчі і педагогічні праці певною мірою висвітлюють історико-культурні та соціально-економічні умови розвитку музичної культури Волині (М. Грушевський, Д. Дорошенко, І. Крип'якевич, І. Огієнко, О. Субтельний та ін.), основні тенденції становлення регіональної музичної культури й освіти (П. Батюшков, М. Роллс, Т. Стецький, М. Теодорович та ін.), деякі особливості культурно-мистецького життя краю (І. Гіпський, І. Гринчук, О. Панфілова, С. Пономаренко, Г. Чернихівський, П. Шиманський), систему шкільної музичної освіти (Н. Бовсунівська, С. Бричок, Є. Гаше, К. Главічка, Т. Гриневиц, Л. Єршова, Т. Йотейко, С. Казуро).

Питанням становлення фольклористики Волині ХІХ – початку ХХ ст. та висвітленню основних етапів дослідницької діяльності українських і польських учених-фольклористів присвячено праці Я. Вернюк, С. Гриши, А. Іваницького, Р. Кирчіва, О. Ошуркевича та ін.), однак вони не повністю розкривають стан музичної народної творчості.

Недостатньо вивченою залишається музична культура Волині, зокрема період з кінця ХІХ до першої третини ХХ ст., коли мистецтво краю набуло особливого розвитку: розширилася сфера музичної діяльності культурно-просвітницьких товариств, збагатився спектр музично-сценічних форм гастрольно-концертного життя, відбувся реформування музичного мистецтва в

навчальних закладах та були закладені основи професійного музичного виконавства.

Отже, актуальність теми дисертації зумовлена відсутністю в українському мистецтвознавстві цілісної узагальненої роботи, присвяченої розвитку музичної культури Волині кінця XIX – першої третини XX ст., та необхідністю системного з'ясування її особливостей на основі аналізу неопублікованих архівних матеріалів та об'єктивного розгляду опублікованих джерел, які висвітлюють основні напрямки еволюції культурно-освітнього процесу на Волині в досліджуваний період.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано згідно з тематичним планом кафедри теорії та історії мистецтв, у рамках цільової комплексної програми культурологічних досліджень Київського національного університету культури і мистецтв «Трансформаційні процеси в культурі та мистецтвах України» (Державний реєстр № 0107U009539). Тему дисертації затверджено Вченою радою Київського національного університету культури і мистецтв (протокол № 9 від 31 березня 2010 року).

Мета дослідження – з'ясувати особливості розвитку музичної культури на Волині кінця XIX – першої третини XX ст.

Реалізація поставленої мети передбачає вирішення таких завдань:

- охарактеризувати стан історіографії проблеми та джерельну базу дослідження;
- окреслити науково-теоретичні й методологічні підходи до теми;
- з'ясувати історико-культурні та соціально-політичні умови розвитку музичної культури на Волині кінця XIX – першої третини XX ст.;
- проаналізувати музичну народну творчість волинян як природну основу музичної культури;
- висвітлити роль культурно-просвітницьких організацій у поширенні музичної культури;
- виявити внесок видатних музикантів, композиторів, педагогів краю у розвиток музичної культури Волині досліджуваного періоду;
- з'ясувати сутність концертно-гастрольного життя на Волині кінця XIX – першої третини XX ст.;
- виявити зміст і форми музичної освіти на Волині в означений період.

Об'єкт дослідження – художня культура України.

Предмет дослідження – музична культура Волині кінця XIX – першої третини XX ст.

Географічні межі дослідження. У дисертації Волинь розглядається як територія, що охоплює південно-західну частину сучасної Волині, до якої входять Кременецький, Лановецький, Шумський та частково Збарзький райони Тернопільської області і Дубенський, Радивилівський, Острозький райони Рівненської. На кінець XIX – початок XX ст. ця територія входила до

складу Волинської губернії, що була створена у 1795 р. внаслідок другого поділу Польщі (1793). У 20 – 30-х роках XX ст. землі південно-західної Волині за рішенням Ризького мирного договору (1921) ввійшли до складу Речі Посполитої Польської, а з вересня 1939 р. – Радянського Союзу.

Хронологічні рамки дослідження охоплюють складний і насичений подіями період кінця XIX – першої третини XX ст. Вихідний рубіж зумовлений соціально-політичними й культурними змінами на території Волині; у цей час відбулися позитивні зрушення в галузі шкільництва, у тому числі і в музичній освіті, зросло зацікавлення прогресивних представників православного духовенства проблемами музичної культури. У 20 – 30-х роках XX ст. активізувалася діяльність аматорських хорових, інструментальних і театральних колективів, формувалася система професійної музичної освіти, розгорнулася концертна діяльність. Верхня межа співпадає з початком Другої світової війни, коли закінчилася окупація Волині Польщею і встановилася радянська влада.

Методи дослідження. Для вирішення поставлених завдань у роботі використано такі методи: теоретичний (аналіз історичної, культурологічної, філософської та музикознавчої літератури), джерелознавчий (опрацювання та систематизація архівних матеріалів, що даю змогу відтворити діяльність колективів просвітницьких товариств Волині, простежити зміст і форми викладання музики в навчальних закладах), історичний (вивчення розвитку музичної культури та функціонування навчальних закладів різних типів, у яких викладалася музика), хронологічний (виявлення основних етапів розвитку музичної культури Волині). Для осмислення впливу соціальних та історичних факторів на музичну культуру Волині використано культурологічний метод дослідження.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що:

- уперше здійснено комплексний аналіз особливостей музичної культури Волині кінця XIX – першої третини XX ст.;
- уперше введено в науковий обіг архівні джерела, що висвітлюють розвиток музичної культури й освіти Волині досліджуваного періоду;
- охарактеризовано історико-культурні та соціально-політичні умови розвитку музичної культури Волині кінця XIX – першої третини XX ст.;
- досліджено розвиток фольклористики Волині кінця XIX – першої третини XX ст. як наукового відображення стану народної, зокрема музичної, творчості;
- з'ясовано роль культурно-просвітницьких організацій у розвитку музичної культури Волині досліджуваного періоду;
- відтворено картину концертно-гастрольного життя Волині означеної доби;
- розкрито історичну динаміку музичної освіти Волині кінця XIX – першої третини XX ст.;

– уведено в науковий обіг імена подвижників музичної культури тогочасної Волині та охарактеризовано їхній персональний внесок у розвиток української музичної культури.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в тому, що вони можуть бути використані при написанні наукових праць з історії української музичної культури та методики музичного виховання. Фактологічну основу роботи можна використовувати при укладанні біобібліографічного словника діячів музичної культури Волині та в розробці спеціальних курсів для студентів музичних факультетів вищих і середніх спеціальних навчальних закладів, для підвищення кваліфікації вчителів загальноосвітніх шкіл та працівників культури.

Особистий внесок здобувача. Дисертаційне дослідження є самостійно виконаною науковою працею, у якій запропоновано комплексний аналіз розвитку музичної культури Волині кінця XIX – першої третини XX ст. Усі наукові положення та висновки належать дисертантові. Наукові публікації за темою дисертації є одноосібними.

Апробація результатів дисертації. Основні положення дослідження оприлюднювалися на міжнародних та всеукраїнських наукових конференціях: Всеукраїнській науково-практичній конференції «Духовна культура як домінанта українського життєтворення» (м. Київ, 2005), Всеукраїнській науково-теоретичній конференції «Українське бандурне мистецтво: минуле і сучасність» (м. Тернопіль, 2006), Міжнародній науково-красназничій конференції «Проблеми українського державотворення: історія і сучасність» (м. Житомир, 2007), Міжнародній науковій конференції «Кременецький ліцей у контексті розвитку освіти і культури на Волині в 20 – 30-х роках XX ст.» (м. Кременець, 2008), IV звітній науковій конференції професорсько-викладацького складу Кременецького обласного гуманітарно-педагогічного інституту за 2007 рік (м. Кременець, 2008), Всеукраїнській науково-практичній конференції «Інструментальне мистецтво у вишій школі: проблеми і перспективи професійної підготовки» (м. Кам'янець-Подільський, 2009), XIX Міжнародній конференції «Історія релігій в Україні» (м. Львів, 2009), Всеукраїнській науково-красназничій конференції, присвяченій 125-річчю від дня народження І. А. Фещенка-Чопівського (м. Житомир, 2009), II Всеукраїнській науково-практичній конференції «Проблеми дослідження та збереження мистецької спадщини Волині», (м. Луцьк, 2009), Всеукраїнській науково-теоретичній конференції «Роль митця і традиційних інститутів мистецтва за умов всезростаючого впливу культурних індустрій», (м. Київ, 2009), VI Всеукраїнській науково-практичній конференції «Духовна культура України: реалії та перспективи» (м. Рівне, 2010), Всеукраїнській науково-практичній конференції «Фольклор і народне пісенне виконавство в сучасному соціокультурному просторі України» (м. Київ, 2012).

Публікації. Основні положення дисертації опубліковано в 12 статтях, із яких 6 уміщено у виданнях, що затверджені ДАК України як фахові, 3 – у збірниках матеріалів конференцій, 3 – в інших виданнях.

Структура дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (347 найменувань, із яких 68 – архівні справи, 85 – польською мовою) та додатків. Загальний обсяг дисертації – 220 сторінок, із них 166 – основного тексту. На 17 сторінках роботи вміщено 6 таблиць і 16 додатків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність дослідження, визначено зв'язок роботи з науковими програмами, планами і темами, сформульовано мету, завдання, об'єкт, предмет, методи дослідження, охарактеризовано його наукову новизну та практичне значення, подано відомості про апробацію та публікації, висвітлено структуру дисертації.

Перший розділ – «Історія музичної культури Волині як предмет наукових досліджень» – присвячено аналізу наукової літератури з досліджуваної теми, охарактеризовано джерельну базу, визначено науково-методологічні засади дисертації.

У підрозділі 1.1 – **«Історіографія проблеми»** – проведено огляд і систематизацію наукової літератури, розкрито особливості досліджуваної проблеми в історичних, мистецтвознавчих і педагогічних працях. Наголошено, що для ґрунтовного дослідження теми важливе значення мають наукові праці насамперед вітчизняних істориків (М. Грушевський, Д. Дорошенко, І. Крип'якевич, І. Огієнко, О. Субтельний), які розвиток музичної культури України розглядають у контексті суспільно-політичних перетворень. Значний внесок у вивчення музичної культури України зробили музикознавці В. Барвінський, М. Гордійчук, Л. Кияновська, Л. Корній, Л. Тросльнікова, О. Цалай-Якименко, М. Черепанин, В. Шульгіна та ін. У краєзнавчих дослідженнях (П. Батюшков, М. Ролле, Т. Стецький, М. Теодорович) визначено напрями розвитку музичної культури та освіти Волині в контексті політичного й економічного становища краю, розкрито фольклорні особливості регіону.

Важливе історіографічне значення мають праці вчених, які досліджували навчання церковного співу в освітніх закладах Волині (Н. Бовсунівська, С. Бричок, Т. Гриневич, Л. Єршова, Ф. Казанський, В. Омельчук та ін.), а також праці, присвячені вивченню культурно-мистецького життя Волині 20 – 30-х років ХХ ст. (І. Гринчук, В. Дикало, О. Папфілова, С. Пономаренко, Г. Чернихівський, П. Шиманський та ін.).

Вагоме історіографічне джерело становлять публікації в польських журналах «Śpiew w szkole» («Спів у школі») та «Muzyka w szkole» («Музика в школі») (С. Гане, К. Главічка, Т. Йотейко, С. Казуро, Т. Майзнер та ін.). У

колективній праці «Liceum Krzemienieckie w dobie obecnej 1920 – 1935» («Кременецький ліцей у сучасну добу 1920 – 1935») та виданні «Muzyczne Ognisko Wakacyjne Liceum Krzemienieckiego» («Музичний канікулярний осередок Кременецького ліцею») проаналізовано зміст і форми музичної освіти в Кременецькому ліцеї.

Аналіз історіографії засвідчує, що науковцями проведено чимало досліджень, присвячених висвітленню освітнього процесу на Волині та з'ясуванню ролі культурних інституцій у поглибленні музичної освіти. Однак вони не в повному обсязі розкривають розвиток музичної культури на Волині кінця XIX – першої третини XX ст., оскільки поза увагою залишені такі важливі аспекти, як народне підґрунтя музичної культури та внесок у її розвиток знакових музикантів, колективів, педагогів.

У підрозділі 1.2 – «Джерельна база» – здійснено аналіз архівних матеріалів.

Основу джерельної бази дослідження складають документи Центрального державного історичного архіву України, м. Київ, Державних архівів Тернопільської, Волинської та Рівненської областей, а також Кременецького краєзнавчого музею. Зокрема, серед матеріалів Ф. 707 («Управління Київського навчального округу») виявлено інформаційно насичені звіти Дедеркальської вчительської семінарії, Острозького жіночого училища ім. Д. Блудова, постанови Міністерства народної освіти, у яких подано стан музичної освіти в навчальних закладах регіону.

Інформативними виявилися фонди Державного архіву Тернопільської області (Ф. 2 «Кременецьке повітове староство»), які містять дозволи повітового староства на проведення шевченківських вечорів, особову справу бандуриста Кості Місевича, інформацію про гастролі «Українського Наддніпрянського хору» (кер. Д. Котко) (1937 р.). У Ф. 131 «Кременецький ліцей», Ф. 226 «Кременецька державна вчительська семінарія» та Ф. 228 «Гімназія ім. Т. Чацького Кременецького ліцею» знайдено списки викладачів Музичного канікулярного осередку, листування з книжковими видавництвами про умови придбання музичної літератури та інструментів, класні журнали, що дають змогу дослідити програму викладання співів.

Серед матеріалів Ф. 237 «Кременецький відділ російського благодійного товариства в Польщі» виявлено програми концертів, вистав місцевих і гастролуючих артистів. Важливим для цього дослідження є Ф. 348 «Кременецьке повітове управління українського товариства «Просвіта», у якому зберігаються звіти музичних і театральних колективів, дозволи на проведення концертів. Серед документів Державного архіву Волинської області (Ф. 3 та Ф. 46) знайдено інформацію про гастролі хорових і театральних колективів на Волині у 20 – 30-х роках XX ст.

Значну частину матеріалів, які висвітлюють стан музичної культури на Кременеччині, виявлено у фондах Кременецького краєзнавчого

музею. Важливим джерелом розвідки стали спогади О. Вітенка, М. Матерського, С. Схейбала, С. Турика, на основі яких відновлено події музичного життя краю. Доволі чисельну групу джерел складають польськомовні видання 20 – 30-х років XX ст. («Życie Krzemienieckie» («Кременецьке життя»), «Życie Liceum Krzemienieckiego» («Життя Кременецького ліцею»), «Młoda wieś» («Молоде село»), «Przegląd Wołyński» («Волинський огляд»), «Rocznik Wołyński», («Волинський щорічник»), «Muzyka Polska» («Польська музика»).

У підрозділі 1.3 – «Науково-теоретичні та методологічні засади дослідження» – окреслено науково-теоретичну та методологічну парадигму вивчення проблеми.

На основі узагальнення науково-теоретичних міркувань дослідників (С. Гончаренко, С. Горбенко, О. Грисюк, Л. Ігнатова, В. Медушевський, М. Попович, М. Черепанин, Ю. Юцевич та ін.) уточнено деякі ключові поняття дослідження. Так, «музична культура» розглядається як термін для означення процесу збереження, сприйняття й використання музичних цінностей, набутих попередніми поколіннями, та вдосконалення різноманітних видів музичної діяльності; поняття «музична освіта» трактується як процес засвоєння знань, умінь і навичок, потрібних для виконавської практики.

Дослідження музичної культури Волині кінця XIX – першої третини XX ст. передбачає застосування комплексу взаємопов'язаних методів. Наукове вивчення ґрунтується на джерелознавчому, теоретичному, хронологічному, історичному, біографічному, культурологічному методах. Основою джерелознавчого методу є залучення архівного матеріалу, що дало змогу ліквідувати ряд білих плям у мистецьких процесах регіону. Хронологічний метод спрямований на виявлення у часовій послідовності основних етапів розвитку музичної культури Волині. Порівняльно-зіставний метод посприяв розгляду навчальних планів, програм і підручників. Сутністю біографічного методу є визначення ролі педагогів, музикантів та композиторів, які долучилися до популяризації музичної культури й освіти на Волині у досліджуваний період.

Другий розділ – «Система розвитку музичної культури Волині кінця XIX – першої третини XX ст.» – присвячений висвітленню особливостей історико-культурного розвитку регіону в досліджуваний період.

У підрозділі 2.1 – «Художня культура Волині кінця XIX – першої третини XX ст.» – виокремлено основні етапи становлення художньої культури Волині, пов'язані з розквітом Галицько-Волинської держави (XIII – XIV ст.), діяльністю Кременецької та Луцької братських шкіл, Острозької академії (XVI – початок XVII ст.), Волинського ліцею (1805 – 1833), а також зацікавленням громадськості фольклором Волині (початок XIX ст.) й розвитком професійної музичної освіти у 20 – 30-х роках XX ст.

У ході дослідження знайшла підтвердження теза про те, що Волинь надзвичайно багата історичними та культурними традиціями. Численні джерела підтверджують існування самобутньої музичної культури на Волині ще за часів Київської Русі та Галицько-Волинського князівства (Д. Антонович, В. Барвінський, Л. Корній, І. Крип'якевич). На думку Б. Кіндратюка, на Волині існувала навіть спеціальна музична освіта, яку здобували професійні співаки та керівники церковних хорів. Традиційні форми професійного мистецтва, що поєднували церковну музику, побутові жанри та навчання співу, стали підґрунтям подальшого розвитку музичної культури на Волині.

Історичні обставини XIV – XVI ст. помітно позначилися на розвитку волинської культури й освіти. У Кременецькій та Луцькій братських школах учні знайомилися з основами теорії музики, вивчали хоровий репертуар, передбачений у церковних відправах. Значні досягнення у розвитку науки і культури, зокрема музичної освіти краю, пов'язані з діяльністю Острозької академії. Співи в Острозі зазнали помітного впливу місцевого фольклору, на основі чого виникає острозький наспів.

За час перебування території Південно-Західної Волині під юрисдикцією Речі Посполитої її населення зазнало потужного впливу польської культури, що давало про себе знати і після приєднання краю (1795) до Росії. Завдяки зусиллям польських учених і громадських діячів Т. Чацького та Г. Колонтая у Кременці відкривається Вища Волинська гімназія (1805), яка згодом (1819) була реорганізована в ліцей. До роботи в цьому закладі залучають високопрофесійних музикантів – Я. Лензі, Я. Ролле, Г. Байєра, Ю. Ваняучека. Важливу роль у професійному становленні учнів закладу відіграли такі видатні виконавці того часу, як А. Каталані, М. Шимановська, К. Ліпінський.

У підрозділі 2.2 – «Фольклористичні дослідження Волині кінця XIX – першої третини XX ст.» – систематизовано розвідки про діяльність волинських фольклористів, чия подвижницька праця істотно посприяла піднесенню музичної культури краю на вищий рівень.

Одним з найвизначніших дослідників фольклору на Волині був корифей слов'янської фольклористики А. Чарноцький (Зоріан Доленга-Ходаковський), який зібрав понад дві тисячі зразків народної творчості. До дослідження фольклору у другій половині XIX ст. долучився польський етнограф О. Кольберг. Зібрані ним матеріали ввійшли до видання «Волинь» (1907), яке складають 632 пісні різної тематики. До багатьох текстів пісень подані ноти, а також настанови, яким музичним інструментом належить їх супроводжувати. До регіональних досліджень кінця XIX ст. належить двотомна праця Т. Стецького «Wołyń pod względem statystycznym, historycznym i archeologicznym» («Волинь. Статистичний, історичний і археологічний огляд»), у якій науковець подав обряди сватання, зустрічі весни, святкування Івана Купала. Певний інтерес викликають волинські шедрівки й колядки.

Активними збирачами фольклору Волині були М. Драгоманов, К. Квітка, М. Костомаров, Олена Пчілка, Леся Українка. Дослідження пісенного фольклору Волині міжвоєнного періоду тісно пов'язане з діяльністю С. Козицького та Н. Димнича. Визначним внеском в українську фольклористику 20 – 30-х років XX ст. стали праці Н. Димнича «*Obrzędy i wierzenia ludowe w okresie świąt Wielkiej Nocy*» («Народні обряди і вірування під час Великодніх свят»), «*Obrzędy i wierzenia ludowe w czasie świąt Bożego Narodzenia*» («Народні обряди і вірування під час Різдваєних свят»), «*Święto «Iwana Kupajła» na Wołyńu*» («Свято Івана Купала на Волині»), у яких описано проведення календарно-обрядових циклів на Волині.

У підрозділі 2.3 – «Роль просвітницьких товариств у розвитку музичної культури Волині 20 – 30-х років XX ст.» – проаналізовано діяльність «Просвіти» та польських організацій «ORMuz» («Організація музичного руху») та «ZOS» («Об'єднання громадських організацій»), а також розкрито їхній внесок у розвиток музичної культури Волині означеного періоду.

З'ясовано, що найважливішим напрямком діяльності просвітнянських осередків було поширення театрального, хореографічного та хорового мистецтва. У дисертації проаналізовано репертуар хорових колективів (кер. А. Герасименко, І. Капітоненко), театрального гуртка Кременецької «Просвіти» (кер. Г. Березовський), діяльність школи танців (кер. В. Авраменко), інструментального колективу (кер. Д. Лавренюк). Встановлено, що розвиток бандурного виконавства був пов'язаний із творчістю К. Місевича, Д. Щербини та Д. Гонти, які розпочали свою діяльність на теренах Східної України. У роботі проаналізовано репертуар і гастрольні маршрути названих митців по Волині, які спонукали до активної участі в музичному житті краю місцеве населення.

Представники аналогічних польських товариств «ORMuz» та «ZOS» організовували концерти відомих артистів зі Львова, Кракова, Варшави з метою найширшої популяризації музичного мистецтва по всій Волині. З'ясовано, що виступи відбувалися у формі подвійного сольного концерту (скрипка – фортепіано, вокал – фортепіано, віолончель – фортепіано) і тематичних концертів камерної, хорової та симфонічної музики. Певну роль у розвитку музичної культури Волині відігравали єврейські організації «Любителів музики і сцени» та «Кременецький відділ російського благодійного товариства».

Підрозділ 2.4 – «Видатні постаті музичної культури Волині першої третини XX ст.» – присвячено розкриттю персонального внеску відомих тогочасних місцевих митців (композиторів, виконавців та педагогів) у розвиток музичної культури Волині.

У роботі висвітлено активну просвітницьку діяльність Д. Котка – керівника «Українського Наддніпрянського хору», який відіграв суттєву роль у національно-культурному житті Волині. Значний вплив на стан музичної

культури краю мала діяльність хорового диригента, педагога, музичного критика І. Гіпського.

Досліджено також участь у музичному житті краю представників духовенства, серед яких виділяється постать П. Думицького – регента Почаївської лаври, який сприяв значному розвитку теорії та практики церковного співу. Проаналізовано композиторську творчість о. Сергія Лібацького, педагогічну та концертну діяльність бандуриста К. Місевича, працю музикантів І. Новохацького, С. Козицького, П. Болехівського-Бояна, О. Шумовської-Горайн.

З когорти польських діячів музичної культури Волині 20 – 30-х років ХХ ст. виокремлено постать Є. Гаще – педагога і керівника Волинського симфонічного оркестру, організатора концертів-лекцій та активного кореспондента тогочасної музичної преси.

У підрозділі 2.5 – «Концертно-гастрольна діяльність на Волині кінця ХІХ – першої третини ХХ ст.» – викладено результати дослідження музичного життя краю в означений період.

За відсутності світських професійних мистецьких колективів та відповідних навчальних закладів музичне життя краю інспірували духовні училища та семінарії, які влаштовували літературно-музичні вечори і здійснювали посильну концертну діяльність в регіоні.

Найбільша активність концертно-гастрольного життя мала місце у 20 – 30-х роках ХХ ст. У цей час на Волині з успіхом пройшли гастролі польських виконавців: З. Адамської-Таврошевичової (віолончель), А. Віельгорського (фортепіано), З. Дигата (фортепіано), С. Корвін-Шимановської (сопрано), А. Міхаловського (бас), С. Умиської (скрипка), М. Шалського (альт), Г. Штомпки (фортепіано) та ін. Саме в цей період стає доступним для широкої аудиторії краю оперне та драматичне мистецтво. Відбулися гастролі Варшавської оперної трупи (1927), Львівського оперного театру (1932), Волинського українського театру (1934).

Під впливом гастролюючих музикантів зростає активність місцевих колективів, які за рівнем виконавської майстерності поступово стають на один шабель з професійними колективами. У цьому зв'язку в дисертації проаналізовано концертну діяльність учительського хору м. Кременець (кер. І. Гіпський), Волинського симфонічного оркестру (кер. Є. Гаще) та аматорського хорового колективу с. Дермань (кер. І. Аркадійєв).

У висновках до другого розділу зазначено, що в кінці ХІХ – у першій третині ХХ ст. на Волині відбувся значний мистецький розквіт: розвивається музичне та театральне життя, закладаються підвалини регіональної фольклористики. Культурно-просвітницька діяльність товариств і місцевих музикантів, насичене концертно-гастрольне життя сприяли суттєвому піднесенню духовного рівня населення та професіоналізації музичного мистецтва регіону.

Третій розділ – «Музична освіта на Волині кінця XIX – першої третини XX ст.» – висвітлює зміст, форми та методи музичної освіти на Волині в досліджуваній період.

У підрозділі 3.1 – **«Музична освіта в духовних навчальних закладах»** – викладено результати аналізу навчання співу в церковних школах, семінаріях та училищах.

Музична освіта у початкових і вчительських школах здійснювалася на основі навчання церковному співу. Вчителями у початкових школах були переважно священики або дяки, які не завжди забезпечували високий рівень музичної підготовки. Тому організовувалися педагогічні курси, на яких вивчалася теорія музики та методика проведення уроків з належного виконання церковних піснеспівів.

Позитивні зміни у процес здобуття музичної освіти вносили випускники духовних навчальних закладів, які отримували більш ґрунтовні знання з предмета «Церковний спів» і, склавши відповідний іспит, поповнювали вчительські колективи.

Основною формою музичного навчання в духовних семінаріях та училищах була участь учнів у хорі, який забезпечував супровід церковних відправ. Семінаристи опановували техніку багатоголосого співу, основи диригування, вивчали музичні твори на релігійну тематику вітчизняних та зарубіжних композиторів, а також поглиблювали музичні знання та вміння, беручи участь у діяльності аматорського театрального колективу. Позитивним фактом було введення в позаурочну діяльність творів класичної музики, зокрема української, а також українських пісень.

У підрозділі 3.2 – **«Музична освіта у світських навчальних закладах початку XX ст.»** – викладено результати дослідження змісту і форм музичної освіти в учительських семінаріях і народних училищах.

Встановлено, що викладання предметів для учнів у вчительських семінарій являлося за програмами й інструкціями, затвердженими управлінням Київського навчального округу. Навчальна програма зі співу передбачала вивчення церковних творів.

Виявлено, що високої оцінки заслуговували вихованці Дедекальської вчительської семінарії, які брали активну участь у шкільних хорах, що обслуговували богослужіння, відтак набували належної підготовки для викладання предмета «Церковний спів». Семінаристи, крім церковного співу, навчалися і гри на скрипці, брали участь у концертах і музично-літературних вечорах, які були важливим засобом розповсюдження музичної освіти серед широкого загалу краю.

Наприкінці XIX – у першому десятилітті XX ст. зміст музичної освіти в народних училищах регулювався вимогами богослужіння. Певні зрушення (на жаль, не в плані українізації школи) відбулися згодом – після введення у

навчальну програму російських народних пісень та організації колективів балаласчників.

У дисертації на основі архівних матеріалів проаналізовано стан музичної освіти в народних училищах та охарактеризовано діяльність шкільних хорів.

Підрозділ 3.3 – «Музична освіта на Волині у 20 – 30-х роках XX ст.» – присвячений аналізу змін, що відбулись у музичній освіті Волині у зазначений період.

Відзначено, що після шкільної реформи (1932), проведеної Міністерством Вірувань і Публічної Освіти Польщі, у навчальний процес були впроваджені нові програми, за якими з метою кращого засвоєння пісень для учнів молодших класів вводилися ігри та інсценізації творів, що вивчалися на уроках. Вагома роль у навчанні співу відводилася пісенному фольклору різних регіонів Польщі. З метою поповнення репертуару народних пісень відділ позашкільної освіти Кураторії Луцького шкільного округу започаткував конкурс зі збирання волинського фольклору.

Нова програма зі співу передбачала впровадження раз на місяць обов'язкових аудиторій-концертів: кожен учень повинен був відвідати такий захід. Розглянуто й проаналізовано чотирирічний план роботи таких музичних аудиторій (1938 – 1942). Так, програма 1938 – 1939 н.р. для учнів гімназій передбачала вивчення творчості Й.-С. Баха, Г. Генделя, В. Моцарта, Л. Бетховена, С. Монюшка, Ф. Шопена. Проводилися аудиторії «Музика різних народів», присвячені німецькій, французькій, скандинавській, російській, іспанській, чеській, польській та угорській музиці. У цьому зв'язку привертає увагу вилучення з програми аудиторій творів вітчизняних композиторів та українського фольклору, що пояснюється загальнодержавними вимогами до освітнього процесу (територія Південно-Західної Волині в цей час входила до складу Польщі).

У підрозділі 3.4 – «Професійна музична освіта на Волині у 20 – 30-х роках XX ст.» – розкрито діяльність професійних музичних закладів на Волині у досліджуваній період.

З'ясовано, що в процесі професіоналізації музичної освіти у 20 – 30-х роках XX ст. відбулися помітні зрушення. У Кременці з'явилася музична школа ім. С. Монюшка, де діти навчалися грі на фортепіано, скрипці, альті, опановували вокал і теоретичні предмети. У дисертації проаналізовано навчальний процес у Дубенському, Рівненському та Кременецькому філіалах Львівського музичного інституту (з 1931 р. – консерваторія імені К. Шимановського).

Висвітлено основні напрямки організації професійної підготовки вчителів співу й музики, діяльності викладачів фортепіано і скрипки, керівників хорів, диригентів аматорських оркестрів, а також навчальні програми й досягнення «Muzycznego Ogniska Wakacyjnego» («Музичного канікулярного осередку»).

Встановлено, що курс навчання був розподілений на три п'ятитижневі заняття в Кременці та два роки самостійної праці під керівництвом викладачів Катовицької, Познанської, Варшавської консерваторій без відриву від шкільної праці. У такий спосіб ґрунтовно вивчалися основні засади музики, які давали змогу обрати власний напрямок у професійній діяльності. Участь вихованців у музичних аудиторіях, зокрема завдяки спільним репетиціям з відомими виконавцями, сприяла набуттю навичок ансамблевої гри, поповненню концертного репертуару, удосконаленню майстерності.

У висновках до третього розділу відзначено, що початок ХХ ст. на Волині позначився позитивними змінами в галузі музичної освіти, яка базувалася на опануванні предмета «Церковний спів». Розвиток особистості відбувався в умовах упровадження різних видів музичної діяльності (хоровий спів, гра на музичних інструментах, колективне музикування), участі в концертах. Реформування шкільної музичної освіти у 20 – 30-ті роки ХХ століття, відкриття музичних шкіл і філіалів Львівського музичного інституту, організація та діяльність Музичного канікулярного осередку Кременецького ліцею суттєво сприяли підвищенню рівня професіоналізації музичної освіти на Волині.

У **Висновках** підсумовано й узагальнено основні положення та результати проведеного наукового дослідження.

Аналіз розвитку музичної культури на Волині кінця ХІХ – першої третини ХХ ст., особливостей еволюції музичної освіти в цей період дає підстави зробити такі висновки:

Вивчення історіографічної та джерельної бази дослідження свідчить про відсутність в українському мистецтвознавстві цілісної узагальненої роботи, присвяченої розвитку музичної культури Волині кінця ХІХ – першої третини ХХ ст. У процесі роботи над дисертацією виявлено й проаналізовано неопубліковані архівні матеріали та опубліковані джерела, які об'єктивно висвітлюють основні напрямки культурно-освітнього процесу на Волині в досліджуваній період.

На основі окреслення науково-теоретичної й методологічної парадигми дослідження уточнено сутність понять «музична культура» та «музична освіта», розглянуто головні шляхи і тенденції розвитку музичної культури на Волині кінця ХІХ – першої третини ХХ ст.

У ході дослідження визначено методологічні підходи до вивчення проблеми та застосовано комплекс методів (джерелознавчий, теоретичний, хронологічний, біографічний, порівняльно-зіставний, культурологічний), які сприяли виокремленню основних етапів розвитку музичної культури регіону та поповненню інформативного матеріалу в різних сегментах мистецького процесу на Волині.

Дослідження історико-культурних та соціально-політичних умов дає підстави стверджувати, що розвиток музичної культури й освіти на Волині в

досліджуваний період був зумовлений перебуванням регіону під владою її ідеологією політичних систем Росії та Польщі. Для кінця XIX – початку XX ст. характерні домінування російсько-православних культурних впливів, запровадження в навчальний процес музики виключно релігійного спрямування, формування світогляду та професійної майстерності учнів на основі церковної музики.

Позитивні зміни в культурно-освітньому процесі відбуваються у 20 – 30-ті роки XX ст.: реформується шкільна музична освіта, створюється ступенева система професійного навчання, активізується музична діяльність культурно-просвітницьких товариств, особливого розвитку набуває концертно-гастрольне життя краю.

З'ясовано, що в кінці XIX – у першій третині XX ст. на Волині були закладені підвалини регіональної фольклористики. Народна пісенна творчість викликала інтерес у багатьох українських і польських дослідників. Одним із зачинателів збирання та популяризації фольклору був З. Доленга-Ходаковський (Адам Чарноцький), доробок якого вміщено в книзі «Українські народні пісні в записах Зоріана Доленги-Ходаковського». Цінними в історії української етнографії та фольклористики є доробки К. Квітки («Народні мелодії з голосу Лесі Українки», «Українські народні мелодії»), О. Кольберга («Волинь»), М. Костомарова («Народные песни, собранные в западной части Волинской губернии в 1844 году»), Т. Падурри («Українки з нутю Тимка Падурри»), Т. Стецького («Волинь. Статистичний, історичний і археологічний огляд»). Визначним внеском в українську фольклористику 20 – 30-х років XX ст. є праці Н. Димнича «Народні обряди і вірування під час Різдвяних свят», «Народні обряди і вірування під час Великодніх свят», «Свято Івана Купала».

Вагому роль у розвитку музичної культури Волині відіграли культурно-просвітницькі організації – «Просвіта», «ORMuz» та «ZOS». На основі неопублікованих архівних документів встановлено, що аматорські драматичні, танцювальні, інструментальні й хорові колективи «Просвіти» посилили розвиток національних традицій та поширення української музики серед населення. Хорові конкурси, концертні виступи, диригентські курси заклали основи професійної виконавської хорової культури. Просвітницькі товариства «ORMuz» та «ZOS» залучали до пропаганди творів світової музичної класики відомих польських артистів, що сприяло професіоналізації музичної культури, активізації концертного життя та зростанню виконавської майстерності місцевих музикантів.

Розвиток музичної культури на Волині ґрунтувався на досягненнях видатних музикантів, педагогів, регентів, композиторів (П. Болехівський, С. Гаще, І. Гіпський, П. Думицький, С. Козицький, Д. Котко, С. Лібашчій, К. Місевич, І. Новохацький, О. Шумовська-Горайн), чия активна педагогічна та просвітницька діяльність сприяла вдосконаленню музичної освіти, зростанню культурно-освітнього рівня волинян і залученню їх до самодіяльного

виконавства, що також поживляло мистецьке життя в регіоні. У науковий обіг уведено маловідомі факти біографій відомих у свій час діячів музичної культури Волині.

Кульмінаційним етапом розвитку концертно-гастрольного життя регіону стали 20 – 30-ті роки ХХ ст. У дисертації проаналізовано гастрольні маршрути й програми виступів місцевих і відомих російських та польських артистів, музичних колективів, оперних і драматичних труп, які пропагували хорове, театральне та музично-інструментальне мистецтво, поширювали загальноєвропейські традиції, а отже – сприяли подальшій професіоналізації музичної культури.

Висвітлено зміст і форми музичної освіти в навчальних закладах Волині періоду царської Росії, у яких домінувало релігійне виховання. Зміст освіти визначали предмет «Церковний спів» та хорове мистецтво, що пояснюється специфікою богослужінь православної церкви.

З'ясовано, що різні форми позакласної та позашкільної роботи (гра на фортепіано або скрипці, участь в аматорських театральних гуртках і музичних колективах, концертні виступи) були основними шляхами здобуття музичної освіти. Зміст музичної освіти міжвоєнного періоду передбачав опанування учнями теоретичними знаннями, музично-ритмічне виховання, розвиток музично-слухових здібностей, проте спів був основним засобом музичного виховання. Активізація позаурочної гурткової роботи, упровадження обов'язкових аудиторій-концертів сприяли ефективному сприйняттю творів світової музичної класики, вихованню музичних смаків, умінню аналізувати загальнокультурні події й ті чи інші музичні твори.

Розвиток професійної музичної культури у 20 – 30-х роках ХХ ст. пов'язаний з діяльністю музичних шкіл, філіалів Львівського музичного інституту та Музичного канікулярного осередку Кременецького ліцею. Використання новітніх методів роботи, викладацька діяльність висококваліфікованих педагогічних кадрів та орієнтація змісту навчання на європейські педагогічні традиції забезпечували підготовку на Волині професійних музикантів.

Основні наукові результати дисертації викладено в таких публікаціях:

1. Легкун О. Г. Сторінки життя та концертна діяльність бандуриста Костя Місевича / О. Г. Легкун // Наукові записки Тернопільського державного гуманітарного університету. Серія : мистецтвознавство. – 2006. – № 1 (16). – С. 3 – 6.

2. Легкун О. Г. Музична культура південно-західної Волині кінця ХІХ – першої третини ХХ століття у контексті регіональних досліджень: джерелознавчий аспект / О. Г. Легкун // Українська культура : минуле, сучасне, шляхи розвитку: наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. – Вип. 16. – Т. 1. – Рівне : РДГУ, 2010. – С. 45 – 50.

3. Легкун О. Г. Роль просвітницьких товариств у розвитку музичної культури на Волині (20 – 30-ті роки XX століття) / О. Г. Легкун // Питання культурології : [зб. наук. праць / гол. ред. М. Поплавський]. – Вип. 26. – К. : Видавничий центр КНУКіМ, 2010. – С. 85 – 91.

4. Легкун О. Г. Постагі музичної культури Південно-Західної Волині першої третини XX століття / О. Г. Легкун // Наукові записки Тернопільського державного гуманітарного університету. Серія : мистецтвознавство. – 2011. – № 1. – С. 124 – 129.

5. Легкун О. Г. Фольклористичні дослідження Волині XIX – першої третини XX століття / О. Г. Легкун // Музикознавчі студії інституту мистецтв Волинського національного університету імені Лесі Українки та Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського : зб. наук. праць. – Вип. 7. – Луцьк : Волинський нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2011. – С. 331 – 338.

6. Легкун О. Г. Внесок бандуристів у розвиток музичної культури на Волині у 20 – 30-х рр. XX століття / О. Г. Легкун // Культура і мистецтво у сучасному світі : наукові записки КНУКіМ. – Вип. 12. – К. : Видавничий центр КНУКіМ, 2011. – С. 136 – 140.

Опубліковані праці апробаційного характеру:

7. Легкун О. Г. Музична освіта в духовних навчальних закладах південно-західної Волині кінця XIX – початку XX ст. / О. Г. Легкун // Духовна культура як домінанта українського життєтворення : зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 22 – 23 груд. 2005 р.) / М-во культ. і туризму України, Держ. академія керівних кадрів культ. і мист. [та ін.]. – Ч. II. – К. : ДАКККіМ, 2005. – С. 242 – 248.

8. Легкун О. Г. Діяльність Єжи Гахе в контексті музичної культури Волині 20 – 30-х років XX століття / О. Г. Легкун // Роль митця і традиційних інститутів мистецтва за умов всезростаючого впливу культурних індустрій : матеріали Всеукр. наук.-теоретич. конф. (Київ, 23 – 24 груд. 2009 р.) / М-во культ. і туризму України, Київ. нац. ун-т культ. і мист.-в. – К. : Видавничий центр КНУКіМ, 2009. – С. 267 – 270.

9. Легкун О. Г. Петро Думицький: штрихи до портрету / О. Г. Легкун // Україна від епохи УНР до початку XXI століття : матеріали Всеукр. наук.-красн. конф. (Житомир, 20 – 22 січ. 2009 р.) / Житомир. наук.-красн. тов-во дослідників Волині. – Житомир : М. Косенко, 2009. – С. 446 – 450.

Опубліковані праці, які додатково відображають наукові результати дисертації:

10. Легкун О. Г. Діяльність Музичного канікулярного осередку (Muzyczne ognisko wakacyjne) Кременецького ліцею (1920 – 1939) / О. Г. Легкун // Музикознавчі студії Інституту мистецтв Волинського національного університету імені Лесі Українки та Національної музичної академії України

імені П. І. Чайковського. – Вип. 4. – Луцьк : Волинський нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2009. – С. 102 – 111.

11. Легкун О. Г. Роль педагогів Кременецького ліцею (1920 – 1939) у розвитку музичної культури Волині / О. Г. Легкун // Актуальні питання культурології : альманах наукового товариства «Афіна» кафедри культурології : у 2 т. – Т. 1. – Вип. 8. – Рівне : РДГУ, 2009. – С. 128 – 132.

12. Легкун О. Г. Музична освіта у Волинському Віталіївському єпархіальному жіночому училищі наприкінці XIX – початку XX ст. / О. Г. Легкун // Історія релігій в Україні : науковий щорічник 2009 р. Кн. 2. – Львів : Логос, 2009. – С. 126 – 131.

АНОТАЦІЯ

Легкун О. Г. Розвиток музичної культури Волині кінця XIX – першої третини XX століття. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства зі спеціальності 26.00.01 – теорія й історія культури. – Київський національний університет культури і мистецтва, Київ, 2012.

Дисертація присвячена висвітленню особливостей розвитку музичної культури на Волині кінця XIX – першої третини XX ст. Проаналізовано праці вітчизняних істориків і мистецтвознавців, архівні матеріали, періодику, які з різних поглядів розкривають процес розвитку музичної культури Волині досліджуваного періоду. Розглянуто діяльність і репертуар аматорських хорових та інструментальних колективів, культурно-просвітницьких товариств, проаналізовано концертні виступи місцевих музикантів, гастрольну діяльність відомих артистів та їхній вплив на розвиток музичної культури Волині. Здійснено аналіз процесу становлення та розвитку фольклористики Волині. Висвітлено внесок музикантів, педагогів і композиторів у культурне життя Волині. Вперше розглянуто зміст музичної освіти в навчальних закладах Волині.

Ключові слова: Волинь, гастролі, музична культура, музична освіта, церковний спів, музичні аудиторії, фольклор.

АННОТАЦИЯ

Легкун О. Г. Развитие музыкальной культуры Волини конца XIX – первой трети XX века. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата искусствоведения по специальности 26.00.01 – теория и история культуры. – Киевский национальный университет культуры и искусств, Киев, 2012.

В диссертации исследовано развитие музыкальной культуры Волыни конца XIX – первой трети XX в. Проанализировано научные труды отечественных историков, искусствоведов и краеведов, архивные материалы, периодику, которые с разных точек раскрывают процесс развития музыкальной культуры Волыни исследуемого периода.

В работе очерчено научно-теоретическую и методологическую парадигму изучения проблемы, уточнено понятия «музыкальная культура» и «музыкальное образование», рассмотрено пути развития музыкальной культуры Волыни конца XIX – первой трети XX в.

В хронологической последовательности рассмотрено этапы становления музыкальной культуры от древнейших времён до конца 30-х годов XX в.: расцвет Галицко-Волынского государства (XIII – XIV вв.); деятельность братских школ, Острожской академии (XVI – нач. XVII вв.) и Волынского лицея (1805 – 1833); заинтересованность фольклористическими исследованиями; период 20 – 30-х годов XX в. Раскрыто особенности региона, который был в подчинении России и Польши, что обусловило частую смену образовательных систем, а также полиэтничность, которая способствовала взаимообогащению и взаимопроникновению различных сфер культурной жизни Волыни.

В диссертации рассмотрен процесс становления и развития фольклористики, исследовано деятельность З. Доленги-Ходаковского, С. Козицкого, О. Кольберга, Н. Костомарова, Т. Стецкого. Выдающимся вкладом в отечественную фольклористику 20–30-х годов XX в. признаны труды П. Дымнича.

Проанализировано деятельность любительских хоровых и инструментальных коллективов культурно-просветительских товариществ «Просвиты», польских организаций «ORMuz» («Организация музыкального движения») и «ZOS» («Объединение общественных организаций») как главную составляющую музыкальной культуры Волыни 20 – 30-х годов XX в.

Развитие музыкальной культуры Волыни базировалось на достижениях известных музыкантов, преподавателей, регентов, композиторов, которые плодотворно работали над углублением музыкального образования, проводили активную просветительскую деятельность, что способствовало повышению культурного и образовательного уровня волынян. Освещена деятельность Е. Гане, И. Гилского, П. Думицкого, Д. Котка, С. Либацкого, К. Мисевича и др.

В работе исследовано концертно-гастрольную жизнь Волыни конца XIX – первой трети XX в. Проанализирована музыкально-просветительская деятельность и программы концертов местных музыкальных коллективов. Доказано, что гастрольные выступления известных польских солистов, оперных и драматических трупп способствовала профессионализации музыкальной культуры Волыни.

В диссертации установлено, что конец XIX – начало XX вв. примечателен преобладанием в регионе, который входил в состав России, духовных школ, училищ и семинарий. Особенности развития музыкального образования в учебных заведениях было обязательное изучение предмета «Церковное пение», участие учеников в церковных хорах, освоение религиозных произведений отечественных и зарубежных композиторов. В работе исследуется содержание и формы повышения квалификации учителей «Церковного пения», которые организовывались в начале XX в. на Волыни.

На примере Дедеркальской учительской семинарии рассматриваются содержание и формы музыкального образования в светских учебных заведениях. Установлено, что в процессе обучения воспитанники получали хорошую подготовку по предмету «Церковное пение», изучали игру на скрипке, выступали на концертах и музыкально-литературных вечерах, что было важным элементом распространения музыкального образования среди населения края.

Особое внимание уделено исследованию музыкального образования междувоенного периода. Отмечено, что ученики на уроках пения изучали теорию музыки, значительное внимание было уделено инсценировке песен, развитию вокальных и музыкально-слуховых способностей. Важное значение имела внеклассная работа, которая охватывала участие в хоровых коллективах, струнных и духовых оркестрах, посещение обязательных концертов-аудиций, на которых ученики знакомились с произведениями мировой музыкальной классики в «живом» исполнении известных польских артистов.

В исследовании отмечено, что в 20 – 30-е годы XX в. углубляется профессионализация музыкального образования. Проанализирована деятельность учебных заведений, где учащиеся под руководством преподавателей Львовского музыкального института, Варшавской, Познаньской и Катовицкой консерваторий получали высокий уровень музыкально-теоретических знаний, совершенствовали исполнительскую подготовку, знакомились с новейшими методами работы, проводили концертно-просветительскую работу среди жителей региона.

Ключевые слова: Волынь, гастролы, музыкальная культура, музыкальное образование, церковное пение, музыкальные аудиции, фольклор.

SUMMARY

Lehkun O. H. The development of Volyn' music culture of the end of the 19th – the first third of the 20th century. – Manuscript.

Thesis for a candidate degree in Art Criticism in speciality 26.00.01 – Theory and History of Culture. – Kyiv National University of Culture and Arts, Kyiv, 2012.

This thesis is devoted to highlighting peculiarities of Volyn' music culture development of the end of the 19th – the first third of the 20th cent. The works of

fatherland historians and art critics, archival materials, periodicals which reveal Volyn' music culture process of development of the under proof period are analyzed. The activity and repertoire of amateur choral and instrumental groups, cultural and enlightenment societies are observed, the concert performances of local musicians, the touring activity of prominent artists and their influence on the development of Volyn' music culture are analyzed. The process of formation and development of Volyn' folkloristics is analyzed. Contribution into Volyn' cultural life of musicians, pedagogues and composers is enlightened. For the first time the content of music education in Volyn' educational establishments is revealed.

Key words: Volyn', tours, music culture, music education, church singing, music auditions, folklore.